

Přednáška č. 6 (31. 10. 2023)
OBČANSKÉ PRÁVO-ZÁKLADY (OSOBY)

JUDr. Michal Márton, Ph.D.

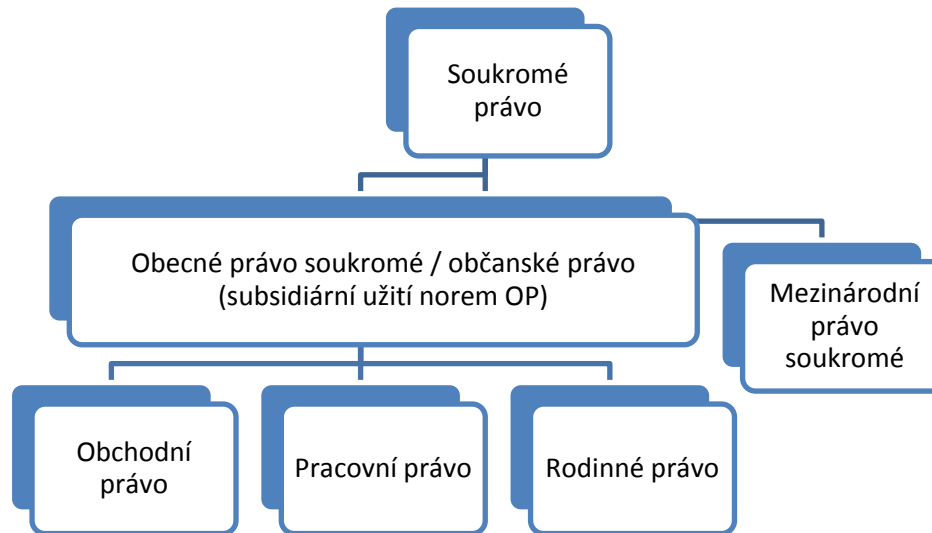
občanské právo-základy

právní předpis

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Soukromé právo

-užíván synonymicky jako právo občanské, ale jde o širší pojem

občanské právo-základy

Systematika občanského zákoníku

Systematika OZ vychází z ABGB 1811 a z občanského zákoníku československého z roku 1938:

Část první – OBECNÁ ČÁST § 1 – 654

Část druhá – RODINNÉ PRÁVO § 655 – 975

Část třetí – ABSOLUTNÍ MAJETKOVÁ PRÁVA § 976 – 1720

Část čtvrtá – RELATIVNÍ MAJETKOVÁ PRÁVA § 1721 – 3014

Část pátá – USTANOVENÍ SPOLEČNÁ, PŘECHODNÁ A ZÁVĚREČNÁ § 3015 – 3081

Subjekty občanského práva = osoby; nositelé práv a povinností
osoby fyzické a osoby právnické

Právní osobnost (§ 15 OZ) *právní osobnost je způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti*

Svéprávnost (§ 16 OZ) „*Svéprávnost je způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právně jednat).*“

občanské právo-základy

Fyzické osoby

člověk má právní osobnost (do 31. 12. 2013 právní subjektivitu) od narození až do smrti je plně svéprávným (do 31. 12. 2013 způsobilým k právním úkonům) **zletilostí**, tj. dovršením věku 18 let

NAROZENÍ

nasciturus

za splnění podmínek (**je to v souladu s jeho zájmy, byl prokazatelně počat a narodí se živý**) se na něj hledí jako na již narozeného (§ 25) v pochybnostech je stanovena vyvratitelná domněnka, že se dítě narodilo živé, nenarodí-li se však živé, hledí se na něho jakoby nikdy nebylo

SMRT

myslí se nevratná mozková smrt

Smrt se určuje buď **důkazem smrti** nebo **prohlášením za mrtvého** (buď dle § 26/2 nebo dle domněnky smrti § 71 a násl.)

občanské právo-základy

Důkaz smrti

smrt člověka se prokazuje **veřejnou listinou po prohlédnutí těla mrtvého** stanoveným způsobem (tj. úmrtním listem)

nelze-li tělo takto prohlédnout, prohlásí **soud** člověka za mrtvého i bez návrhu, pokud byl člověk obětí takové události, že se jeho smrt **vzhledem k okolnostem jeví jako jistá** + soud v rozhodnutí určí den, který platí za den smrti.

Př: Při letecké havárii se letadlo zřítí do moře. Prokáže-li se, že letadlem cestovala určitá osoba, přichází v úvahu důkaz smrti

Domněnka smrti

soud prohlásí za mrtvého člověka, **o němž lze mít důvodně za to, že zemřel**, a určí den, který se pokládá za den jeho smrti, na návrh osoby, která na tom má právní zájem

Př. Účastník individuální cesty do Afghánistánu byl unesen teroristy a od únosu o něm není žádná zpráva. Pak může být po uplynutí stanovené doby (zpravidla sedmi let) prohlášen za mrtvého, navrhne-li to soudu např. jeho manželka

občanské právo-základy

prohlášení za mrtvého, nevylučuje důkaz, že zemřel dříve nebo později, anebo že je ještě naživu, zjistí-li se, že je naživu, k prohlášení za mrtvého se nepřihlíží; **manželství nebo registrované partnerství se však neobnovuje**

5 let od konce roku, v němž došlo k prohlášení za nezvěstného – u člověka, který byl prohlášen za nezvěstného

7 let od konce roku, v němž se objevila zpráva, z níž lze usuzovat, že je ještě na živu – u člověka, který nebyl prohlášen za nezvěstného, ale není o něm známo, kde se zdržuje ani nepodal o sobě zprávu

3 roky od konce roku, v němž se o něm objevila poslední zpráva- u člověka, který se stal nezvěstný v důsledku události, při níž byl v ohrožení života větší počet osob
ti, kdo se stali nezvěstnými jako nezletilí – lze prohlásit až uplynutím **25 let od jejich narození**

občanské právo-základy za přestupky

domněnka současné smrti

závisí-li právní následek na skutečnosti, že určitý člověk přežil jiného člověka, a není-li jisto, který z nich zemřel jako první, má se za to, že všichni zemřeli současně

domněnka místa úmrtí

není-li známo, kde člověk zemřel, má se za to, že se tak stalo tam, kde bylo nalezeno jeho tělo
za místo, kde zemřel člověk prohlášený za mrtvého, platí to, kde naposledy pobýval živý

Rozdíl mezi **důkazem smrti** - soud určí den, který nepřežil, a **domněnkou smrti** – soud určí den, kdy se **má za to**, že jej nepřežil.

občanské právo-základy

NEZVĚSTNOST

Nezvěstnost je zvláštním statusovým stavem – viz § 66-70 OZ

soud může prohlásit za nezvěstného **svéprávného** člověka, který opustil své bydliště, nepodal o sobě zprávu a není o něm známo, kde se zdržuje

pouze na návrh osoby, která na tom má právní zájem – zejména manžela, spoluvlastníka, zaměstnavatele, korporace, na níž má tento člověk účast
pozbytí účinků prohlášení za nezvěstného: jeho návratem, jmenováním správce jmění, dnem, který platí za den smrti (§ 68 OZ)

ZMĚNA POHLAVÍ § 29 OZ

Kodex obsahuje výslovnou úpravu institutu změny pohlaví člověka, která nastává chirurgickým zákrokem při současném znemožnění reprodukční funkce a přeměně pohlavních orgánů. NOZ považuje změnu pohlaví za zásah do osobnosti – změna je tedy možná v důsledku lékařského zákroku, zapisuje se do matriční knihy.

Stanoví, že změna pohlaví nemá vliv na osobní stav člověka, ani na jeho osobní a majetkové poměry. Manželství nebo registrované partnerství však změnou pohlaví zaniká.

občanské právo-základy)

SVÉPŘÁVNOST (dříve způsobilost k právním úkonům)

je způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (způsobilost právně jednat)

plně svéprávným se člověk stává zletilostí

zletilost se nabývá dovršením 18 let

před dosažením zletilosti se plně svéprávnosti nabývá:

uzavřením manželství – **svéprávnost nabytá uzavřením manželství se neztrácí ani zánikem manželství, ani prohlášením manželství za neplatné.**

přiznáním svéprávnosti/zletilosti soudem (emancipace)

NEZLETILÍ

platí vyvratitelná domněnka: „Má se za to, že každý nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, je způsobilý k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku“

POSTUPNÉ NABÝVÁNÍ OD ÚPLNÉ NEZPŮSOBILOSTI AŽ PO PLNOU ZPŮSOBILOST (zásada: člověk je spíše způsobilý k právním úkonům než naopak)

Př. Když dítě má 10 let, ale je rozumově vyspělé na 3 roky – nebude vázán – to platí i za současného stavu. Naopak pokud 10letý chlapec je prokazatelně rozumově vyspělý na 15 – dřívější úprava to neumožňovala, naopak dle nové bude takovéto jednání platné

občanské právo-základy

ROZUMOVÁ VYSPĚLOST: SCHOPNOST POSOUDIT NÁSLEDKY VÉHO JEDNÁNÍ (uvědomit si veškeré – i negativní - důsledky)

VOLNÍ VYSPĚLOST: SCHOPNOST SVÉ JEDNÁNÍ OVLÁDNOUT (tj. jednat adekvátně situaci)

NUTNO POSUZOVAT OBJEKTIVNĚ - PRŮMĚRNÝ NEZLETILEC URČITÉHO VĚKU

pro posuzování rozumové a volní vyspělosti k právnímu jednání se využívá:

typ právního jednání – zda bezformální a ihned plněno

druh nabyté věci a její hodnotu

společenské důsledky jejího nabytí (zda nenarušují sociální či majetkový status nezletilce)

občanské právo-základy

souhlas zákonného zástupce

souhlasí-li zákonný zástupce, aby nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, něco učinil – **jednotlivý čin** nebo **komplex jednání** – tento komplex musí být vždy vztažený k určitému účelu, je nezletilý schopen v **mezích souhlasu sám právně jednat**, pokud to není zákonem zvlášť zakázáno

náročnost a rozsah jednání nezletilého **nesmí vybočovat z mezí zvyklostí společenského života**

souhlas může být následně omezen i vzat zpět

Př.: Matka přivede do obchodu s elektronikou dvanáctiletého syna, dá mu svoji platební kartu a řekne: „Ať si koupí, co chce,“ a odejde ke kadeřníkovi. Syn si vybere mobilní telefon za 25 000 Kč a zaplatí jej. Nebude již možné namítat neplatnost smlouvy z toho důvodu, že nezletilý neměl souhlas ke koupi určité věci nebo že chyběl souhlas jeho otce.

občanské právo-základy

souhlas zákonného zástupce k provozování obchodního závodu

udělí-li zákonný zástupce nezletilého, který nenabyl plné svéprávnosti, **souhlas k samostatnému provozování obchodního závodu nebo k jiné obdobné výdělečné činnosti**, stává se nezletilý způsobilý k jednáním, jež jsou s touto činností spojena vzhledem k závažnosti tohoto opatření pro nezletilé se k platnosti souhlasu se vyžaduje **přivolení soudu** – to nahrazuje podmínku určitého věku, pokud je stanovena pro výkon určité výdělečné činnosti

souhlas může zákonný zástupce **odvolat jen s přivolením soudu**

Pracovně právní ustanovení

závislá **práce nezletilých mladších než 15 let** nebo **nezletilých, kteří neukončili povinnou školní docházku**, je **zakázána** – tito nezletilí mohou vykonávat jen uměleckou, kulturní, reklamní nebo sportovní činnost za podmínek stanovených jiným právním předpisem.

nezletilý, který **dovršil 15 let** a **nebo ukončil povinnou školní docházku**, se může zavázat k výkonu závislé práce podle jiného právního předpisu

nezletilý, který nedovršil věk 16 let, může sám uzavřít pracovní smlouvu, avšak jeho **zákonný zástupce může zasáhnout a rozvázat pracovní poměr či smlouvu o výkonu práce**, zvolil si nezletilý takové zaměstnání, které je na újmu jeho vzdělání, vývoji nebo zdraví

občanské právo-základy

Právní osoby

§ 20 odst. 1: „Právní osoba je organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož osobnost zákon uznává“.

postup vzniku: ustavení → vznik

ustavení: zakladatelské právní jednání – přijetí stanov nebo jiné smlouvy (více osob), zakladatelská listina (když to připustí zákon – 1 osoba), zákon, jiný způsob

vznik: *registrační princip* – vznik dnem registrace (§ 126 – výjimky), po vzniku se nelze domáhat, že PO nevznikla, lze prohlásit za neplatnou (vstup do likvidace, důvody v § 129)

Zrušení PO může nastat:

právním jednáním (rozhodnutím příslušného orgánu PO), uplynutím doby, rozhodnutím orgánu veřejné moci (viz § 172), dosažením účelu, z dalších důvodů stanovených zákonem (§ 168)

Zrušení může být:

s likvidací, zaniká-li PO bez právního nástupce

bez likvidace, nabývá-li celé jmění zrušované PO právní nástupce (např. při přeměně)

Zánik PO nastává

u PO zapsaných do VR dnem výmazu z VR (§ 185)

u PO nepodléhajících zápisu skončením likvidace (§ 186)

občanské právo-základy

Právní osoby

= právní osobnost a způsobilost právně jednat vznikají v jednom okamžiku – vznikem a končí zánikem

= způsobilost právně jednat se přičítá osobě, která je za právnickou osobu oprávněna jednat

Úprava v zákoně č. 89/2012 Sb.

		obchodní společnosti
Obchodní korporace		
Korporace:	(dříve: ObchZ., nyní: ZOK)	družstva

Spolky (dříve: z. o sdružování občanů, nyní: OZ)

Nadace

Fundace:

Nadační fondy

občanské právo-základy

Ochrana osobnosti

Článek 7 LZPS

Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena. Omezena může být jen v případech stanovených zákonem.

Článek 10 LZPS

(1) Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.

(2) Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.

(3) Každý má právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě.

§ 81

(1) Chráněna je osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv. Každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého.

(2) Ochrany požívají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy.

občanské právo-základy

Ochrana osobnosti

právo na jméno

právo na osobní svobodu

právo na občanskou čest a důstojnost

právo na podobu a právo k podobizně

právo na soukromí

právo na tělesnou integritu

právo na slovní projevy

občanské právo-základy

Ochrana osobnosti

Jméno

jménem je – **osobní jméno a příjmení, rodné příjmení, další jména** (např. ruské otčestvo)

každý má právo užívat své jméno, právo na ochranu a úctu ke jménu

užívá-li někdo jiné jméno než své vlastní (ať jméno cizí či smyšlené) nese následky z omylů a újem, které tímto jednáním vzniknou

ochrana jména

před situací, kdy někdo zpochybňuje něčí právo na jeho jméno

před neoprávněným zásahem do práva na jméno (např. neoprávněné užití jména)

nemůže-li dotčená osoba uplatnit právo na ochranu jména sama (např. je nepřítomná, nezvěstná, nesvéprávná), může ochranu uplatnit manžel, potomek, předek nebo partner → to neplatí dala-li dotčená osoba (svéprávná) výslovně najevo, že si to nepřeje

jde-li o neoprávněný **zásah do příjmení** nebo je-li pro to jiný důvod spočívající **v důležitém zájmu na ochraně rodiny, může se práva na ochranu osoby domáhat manžel nebo jiná blízká osoba** (a to navzdory tomu, že do jejich práva ke jménu přímo zasaženo nebylo)

občanské právo-základy

Ochrana osobnosti

Právní ochrana jména:

- a) před zpochybněním svého práva ke jménu;
- b) ke kompensaci újmy v důsledku neoprávněného zásahu, zejména neoprávněného užití jména, v uvedených případech nárokem na upuštění od neoprávněného zásahu nebo odstranění jeho následků (§ 78).
- c) Nemůže-li dotčený z důvodů uvedených v § 78 odst. 2 sám uplatnit právo na ochranu **svého jména**, může je uplatnit jeho manžel, potomek, předek nebo partner, ledaže svéprávný dotčený dal výslovně najevo, že si to nepřeje.
- d) Zasáhne-li neoprávněný zásah příjmení a je-li tu důležitý zájem na ochraně rodiny, má samostatné právo na ochranu rodinného příjmení manžel nebo jiná osoba dotčenému blízká (§ 78 odst. 3).

občanské právo-základy

Ochrana osobnosti

Pseudonym

člověk může pro určitý obor své činnosti nebo i pro soukromý styk přijmout pseudonym

dříve chráněn jen autorským zákonem a zákonem o ochranných známkách
právní jednání pod pseudonymem **nepůsobí jeho neplatnost**, je-li zřejmé, kdo jednal, a nemůže-li druhá strana mít pochybnost o osobě jednajícího
vejde-li pseudonym ve známost **požívá stejné ochrany jako jméno** (záměrně se mluví o známosti pseudonymu, nikoli o jeho obecné známosti, protože pro právní následek musí být rozhodující posouzení konkrétní situace, nikoli paušálně zvolené kritérium)

Bydliště člověka: „kde se zdržuje s úmyslem žít tam s výhradou změny okolností trvale“ (§ 80 odst. 1). Úmysl může být výslovný nebo implicitní.

Ochrana dobré víry ostatních osob v bydliště skutečné. Nemá-li člověk bydliště:

právní fikcí bydliště je místo, kde žije,

nelze-li takové místo zjistit nebo jen „s neúměrnými obtížemi“, stanoví se fikce bydliště místo, (a) kde má majetek, popřípadě (b) kde žil naposledy (§ 80 odst. 2) **rozlišuj od trvalého pobytu** = úřední evidence

občanské právo-základy

Ochrana osobnosti

Osobnost člověka

generální klauzule s demonstrativním výčtem (§ 81 OZ) = chráněna je osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv (např. život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy...)

každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého (žít podle svého = základní soukromoprávní princip)

po smrti člověka se může ochrany jeho osobnosti domáhat kterákoli z jemu blízkých osob

souvisí-li neoprávněný zásah do osobnosti člověka s jeho činností v PO, může právo na ochranu jeho osobnosti uplatnit i tato PO

za života člověka jen jeho jménem a s jeho souhlasem (souhlasu není třeba není-li schopen projevit vůli pro nepřítomnost nebo neschopnost úsudku)

po smrti člověka se právnická osoba může domáhat, aby od neoprávněného zásahu bylo upuštěno a aby byly odstraněny jeho následky

občanské právo-základy

Ochrana osobnosti

Podoba a soukromí

hlavními znaky jsou: svolení dotčeného k zásahu, zásada rozumnosti

zachytit jakýmkoli způsobem podobu člověka (tak, aby podle zobrazení bylo možné určit jeho totožnost) je možné jen s jeho svolením

rozšiřovat podobu člověka je možné jen s jeho svolením (kdo svolí k zobrazení své podoby za okolností, z nichž je zřejmé, že zobrazení bude šířeno, platí, že svoluje i k jeho rozmnožování a rozšiřování obvyklým způsobem, jak je mohl vzhledem k okolnostem rozumně předpokládat)

nikdo nesmí zasáhnout do soukromí jiného, nemá-li k tomu zákonný důvod

zejména nelze bez svolení člověka narušit jeho „soukromé prostory“ (pojem širší než pojem „obydlí“ – v souladu s judikaturou ESLP i místo, kde vykonává svou obvyklou profesi)

dále nelze sledovat jeho soukromý život nebo pořizovat o tom zvukový nebo obrazový záznam, využívat takové či jiné záznamy třetí osobou nebo takové záznamy šířit

stejně se chrání i soukromé písemnosti osobní povahy

občanské právo-základy

Ochrana osobnosti

svolení k použití písemnosti osobní povahy, podobizny nebo zvukového či obrazového záznamu týkajícího se člověka nebo jeho projevů osobní povahy, může člověk kdykoliv odvolat (a to i v případě, že je udělen na určitou dobu)

bylo-li svolení udělené na určitou dobu odvoláno, aniž to odůvodňuje podstatná změna okolností nebo jiný rozumný důvod, nahradí odvolatel svolení vzniklou škodu

svolení není třeba:

pokud se podobizna nebo zvukový či obrazový záznam pořídí nebo použijí **k výkonu nebo ochraně jiných práv** (např. ochrana majetku, ale musí být informován)

v případě, když se podobizna, písemnost osobní povahy nebo zvukový či obrazový záznam pořídí nebo použijí na základě zákona k úřednímu účelu nebo v případě, že někdo veřejně vystoupí v záležitosti veřejného zájmu (tzv. zákonná úřední licence)

podobiznu nebo zvukový či obrazový záznam lze bez souhlasu pořídít nebo použít **přiměřeným způsobem též k vědeckému nebo uměleckému účelu** a pro tiskové, rozhlasové, televizní nebo obdobné **zpravodajství** (tzv. zákonná vědecká, umělecká a reportážní licence)

občanské právo-základy

Ochrana osobnosti

zákonný důvod k zásahu do soukromí jiného nebo k použití jeho podobizny, písemnosti osobní povahy nebo zvukového či obrazového záznamu nesmí být využit nepřiměřeným způsobem v rozporu s oprávněnými zájmy člověka

svolení není třeba v případě tzv. zákonných licencí:

u soukromí je licencí zákoný důvod (§ 86)

u pořízení podobizny, zvukového či obrazového záznamu se jedná o výkon a ochranu jiných práv a právem chráněných zájmů jiných osob, úřední licenci, vystoupení ve veřejném zájmu, vědeckou a uměleckou licenci, zpravodajskou licenci (vše § 88 a 89)

licence nesmí být zneužita